

Ngày các đập làm Luang Prabang im lặng

(The day dams silenced Luang Prabang)

Wisa Wisesjindawat-Fink – Bình Yên Đông lược dịch

Bangkok Post - 19 February 2024

13/3/2024

"Đập Luang Prabang đang gây lo ngại cho những cư dân lo sợ một sự lặp lại của vụ vỡ đập Xe Pian Xe Namnoy trong năm 2018. Đập sẽ ảnh hưởng trên 10.000 người, gây òi chổ, thất nghiệp và lo lắng cảm xúc, trong khi bồi thường quá thấp. Những vấn đề tương tự này đã ảnh hưởng trên 200.000 người ở hạ lưu của đập Xayaburi.

Bất chấp những lo sợ này, chính phủ Lào đã tiến hành việc xây cất đập Luang Prabang, gồm có xây đường vào và nhà ở cho công nhân. Nếu đập Luang Prabang điều hành cùng với đập Xayaburi, cả 2 sẽ ảnh hưởng mực nước dội đến tận đập Luang Prabang. Điều này sẽ gây nguy hiểm cho tình trạng Di sản Thế giới UNESCO của thị trấn và cắt rời đa dạng sinh học và an ninh lương thực của sông Mekong".

Một siêu dự án mới đe dọa thị trấn di sản UNESCO ở Lào

Trong khi có gần 10 siêu đập thủy điện đã bị tháo bỏ trên khắp Hoa Kỳ để tái sinh các sông và đời sống của người dân, các chính phủ của Lào và Thái Lan đã đạt đến một thỏa thuận để xây thêm những đập như thế trên dòng chánh ở hạ lưu sông Mekong. 11 đập được dự trù mặc dù có những hậu quả tàn phá của 2 đập đã hoạt động đối với hệ sinh thái của sông và cuộc sống của hàng triệu người dựa vào nó.

“Các nhà làm chánh sách của chúng ta gây thiệt hại cho sông của chúng ta, di sản và những lễ lể linh thiêng truyền thống,” một cư dân của Luang Prabang nói.

Cổ đô của Lào, Luang Prabang đáng đối mặt với nhiều đe dọa đến khung cảnh sông và nguồn nước của nó và cuộc sống do đập Xayaburi (khoảng 150 km về phía hạ lưu) và đập Luang Prabang sắp tới (khoảng 25 km về phía thượng lưu). Đập sau được xem như một dự án “vô cùng rủi ro” vì nó nằm gần một cách nguy hiểm với một đường nứt địa chất đang hoạt động và có thể châm ngòi cho động đất và vỡ đập. Theo sau việc xây cất đập Xayaburi trong năm 2012, một dòng chảy không tự nhiên chảy suốt năm đã tạo nên hiện tượng nước dội và gia tăng mực nước thấp trung bình của sông Mekong đối diện với Luang Prabang, và phụ lưu Nam Khan của nó.

Xây cất đập Luang Prabang trong tháng 11 năm 2023.

Quang cảnh từ của Phu Si ở Luang Prabang cho thấy mực nước của sông Mekong cao quanh năm.

Đập mới, đảo mới, văn hóa xưa mới

Cư dân của Luang Prabang vô cùng lo ngại về những ảnh hưởng tai hại từ các đập Xayaburi và Luang Prabang đối với tài nguyên, văn hóa và cuộc sống của họ. Họ cảm thấy mắc kẹt trong tình trạng không chắc chắn khi họ không rõ tương lai ra sao. Hiện nay, họ đã mất đảo Don Xai Mongkhon, cùng với tài nguyên thực phẩm và thu nhập từ vườn rau ven sông của họ.

Việc mất đảo Don Xai Mongkhon là một vấn đề lo ngại cho cư dân của Luang Prabang vì nó có sự đáng kể văn hóa và cảm xúc lớn đối với họ. Trong năm 2022, Công ty Thủy điện Xayaburi cung cấp bồi thường cho việc làm ngập những địa điểm văn hóa then chốt bởi việc xây cất một đảo nhân tạo, Don Thiem Xai Mongkhon. Cư dân nói Don Thiem không giống vì nó không sao chép những giá trị văn hóa và cảm xúc của Don Xai Mongkhon.

“Chúng tôi không thể có nhiều hoạt động trên đảo như trong quá khứ, nhưng nó tốt hơn là không có,” một cư dân nói. Don Xai Mongkhon từng là nơi tụ tập xã hội (đá banh, thả diều, cắm trại) vào buổi chiều trong mùa khô. Nó là một nơi đáng kể để chào mừng Năm mới của Lào và xây các chùa cát được trang trí nhiều màu, được gọi

là *tb pra taad sai*. Tuy nhiên, với việc mát mát đảo nguyên thủy, cư dân đang chật vật để thích ứng với văn hóa mới của Don Thiem.

Một bé gái chật vật sau khi ngập lụt vì vỡ đập Xe Pian Xe Namnoy năm 2018.

Mất an ninh lương thực

“Tôi đã sống trọn đời trên sông, vì thế tôi biết nó như trở bàn tay. Tôi nhớ tất cả những đặc tính của sông, chẳng hạn như các đảo và ghềnh, nơi tôi nhặt *khai* [rong sông Mekong], và những vị trí đánh cá tốt nhất. Tuy nhiên, sông đã thay đổi đáng kể trong một vài năm qua. Sông đã mất khung cảnh sông của nó và không giống như xưa,” một người thu hoạch *khai* nói.

Khai là một món ăn ngon của Luang Prabang trong nhiều thập niên, nhưng nó có thể không còn vì nó không thể sống còn trong sông Mekong.

“*Khai* nảy nở trong nước chảy ở Don Pong, gần cửa sông Khan, từ tháng 12 đến tháng 3 trong mùa khô. *Khai* tốt có một bẹ dài màu xanh đậm,” một người thu hoạch nói khi được hỏi làm sao để nhặt *khai* tốt. *Khai* có thể được dùng trong vài cách, chẳng hạn như canh, xào, hay phơi khô và chiên. Vì nước đứng dọc theo Luang Prabang và Nam Khan, món ăn ngon này nay được nhập cảng từ các huyện khác. Tuy

nhien, có một lưu ý tích cực, những thay đổi đã làm cho việc đi lại bằng tàu dễ dàng hơn.

“Mặc dù tiện lợi, rất khó để không có cảm giác mất mát sức quyến rũ mà sông từng có, một lái đò nói.

Từ khi Xayaburi và các đập trên phụ lưu được xây, *khai* không còn mọc trong sông Mekong ở chung quanh Luang Prabang.

Sống trong tù

Đập Luang Prabang đang gây lo ngại cho những cư dân lo sợ một sự lặp lại của vụ vỡ đập Xe Pian Xe Namnoy trong năm 2018. Đập sẽ ảnh hưởng trên 10.000 người, gây đời sống, thất nghiệp và lo lắng cảm xúc, trong khi bồi thường quá thấp. Những vấn đề tương tự này đã ảnh hưởng trên 200.000 người ở hạ lưu của đập Xayaburi.

Bất chấp những lo sợ này, chính phủ Lào đã tiến hành việc xây cất đập Luang Prabang, gồm có xây đường vào và nhà ở cho công nhân. Nếu đập Luang Prabang điều hành cùng với đập Xayaburi, cả 2 sẽ ảnh hưởng mực nước dội đến tận đập Luang Prabang. Điều này sẽ gây nguy hiểm cho tình trạng Di sản Thế giới UNESCO của thị trấn và cắt rời đa dạng sinh học và an ninh lương thực của sông Mekong.

Kết quả là, một số câu hỏi được nêu lên. Liệu công ty thủy điện sẽ bồi thường cho mất mát Di sản Thế giới? Chánh phủ Lào đang bỏ tình trạng Di sản Thế giới? Hay đập Luang Prabang sẽ ngưng hoạt động và được phá bỏ?

Mặc dù có những thách thức này, cư dân quyết tâm bảo tồn di sản đặc thù và vẻ đẹp tự nhiên của thị trấn cho các thế hệ tương lai. Hãy làm một quyết định để bảo đảm một tương lai khả chấp cho mọi người, thay vì phục vụ quyền lợi của một vài người được ưu đãi bằng cách xây thêm đập.

Don Xai Mongkhon trong mùa khô trước khi đập Xayaburi được xây.

Trước khi có đập Xayaburi, Don Xai Mongkhon bị ngập tự nhiên trong mùa mưa.

Theo sau việc xây cất đập Xayaburi, Don Xai Mongkhon giảm đáng kể trong mùa khô.

Xây cất Don Thiem Xai Mongkhon trong mùa khô 2022.

Don Thiem Xai Mongkhon trong mùa mưa 2023.